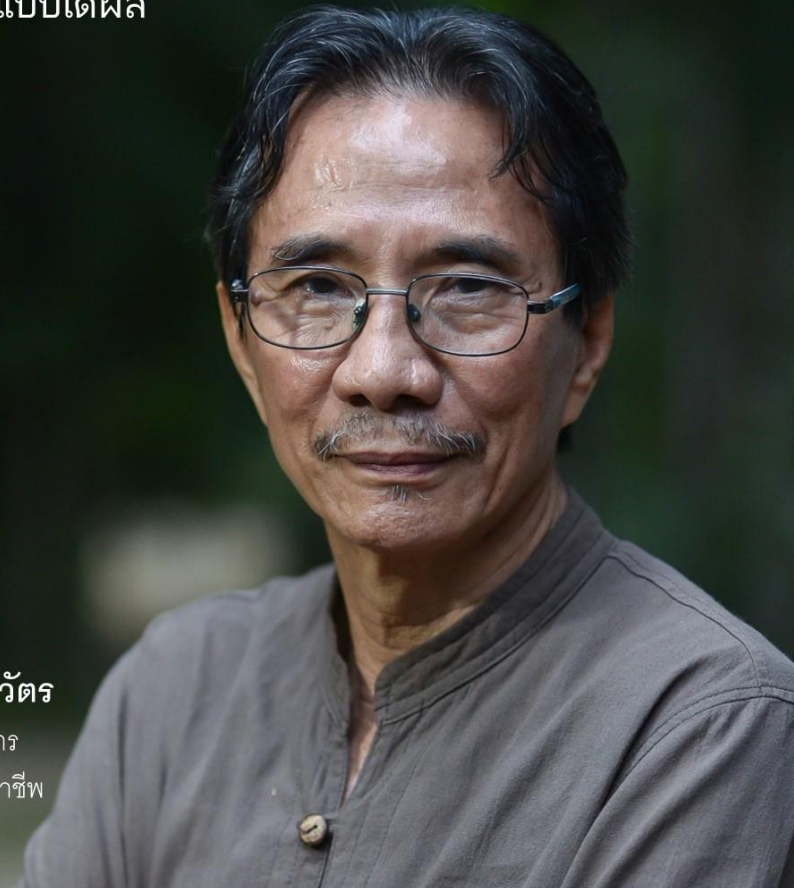

“ชุดความคิด”

หัวใจการสร้าง
กระบวนการพัฒนาเด็กแบบได้ผล

อาจารย์ประจำ หุตานุวัตร

รองประธานกรรมการบริหาร
สถาบันยุวโพธิชน มูลนิธิสัมมาชีพ

การจัด “ค่ายพัฒนาศักยภาพและสร้างเครือข่ายเยาวชนสร้างสรรค์ชุมชน
ท้องถิ่น 21 วัน ครั้งที่ 1” จัดขึ้นระหว่างวันที่ 1-21 ตุลาคม 2562 ณ หน่วย
อนุรักษ์และจัดการต้นน้ำห้วยสามสบ อำเภอพาน้อย จังหวัดน่าน ที่ผ่านมา เป็น
ความร่วมมือระหว่างมูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด
(มหาชน) สำนักงานส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ในการ
ดำเนินโครงการวิจัย 5 อปท. และร่วมมือกับสำนักงานกองทุนเพื่อความเสมอ
ภาคทางการศึกษา (กสศ.) สมัชชาการศึกษาจังหวัดสุรินทร์ คณะกรรมการการ
จัดการศึกษาเชิงพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ 25
อปท.จังหวัดสุรินทร์ นายอำเภอจอมพระและนายอำเภอสนม เป็นอีกหนึ่ง
“เครื่องมือ” เพื่อพัฒนาศักยภาพเยาวชนทั้งในและนอกระบบ

ในครั้งนี้ได้รับเกียรติจาก **อาจารย์ประชา หุตานุวัตร** รองประธาน
กรรมการบริหาร สถาบันยุวโพธิชน มูลนิธิสัมมาชีพ ซึ่งมีความชำนาญในด้าน
การจัดกระบวนการเรียนรู้ การภาวนา การพัฒนามนุษย์จากด้านใน มาสร้าง
กระบวนการเรียนรู้ให้แก่เยาวชนทั้งในและนอกระบบ วันนี้อาจารย์ได้มา
ถ่ายทอดแนวคิดในการจัดกระบวนการพัฒนาเด็ก เยาวชน ทั้งในและนอก
ระบบ ให้ได้ผลต้องประกอบด้วยอะไร และทำอย่างไร เพื่อให้ความรู้ตรงนี้

ประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจสามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาเด็ก เยาวชนใน
ชุมชนของตนเองได้ต่อไปในอนาคต

**"จากที่ได้ลงไปดูเด็กทำกิจกรรมตาข่ายไฟฟ้ามองเห็นได้ว่าเด็กเหล่านี้
เป็นเด็กที่มีพลังดีมาก มีความเป็นผู้นำโดยธรรมชาติ"**

อาจารย์เกริ่นก่อนถ่ายทอดแนวคิด ของผู้ออกแบบกระบวนการ ต่อการพัฒนา
เยาวชน ให้มีประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผล **"การพัฒนาเด็ก ใช้เครื่องมือ
อย่างเดียวไม่ได้ เครื่องมือเป็นเพียงเครื่องมือ แต่เวลาจะพัฒนาเด็กมัน
ต้องมีหัวใจที่ถูกต้องด้วย และต้องมีชุดความคิดที่ชัดเจนด้วย จึงจะใช้
เครื่องมือได้ถูกต้อง** ในหลายกรณี องค์กัรต่างๆ ซอบหาเครื่องมือ **เครื่องมือ
ไม่ใช่คำตอบ แต่หัวใจที่ถูกต้องเป็นคำตอบ และหลักคิดที่ชัดเจนเป็น
คำตอบ**

สำหรับเด็กนอกระบบ ในแง่หนึ่ง เขาก็เป็นคนเหมือนเด็กทั่ว ๆ ไป เครื่องมือ
จะต้องมีเครื่องมือ ชุดความคิด และทัศนคติที่ถูกต้อง และหมายถึงสำหรับเด็ก
ทั่วไปด้วย และต้องปรับให้เฉพาะกับกลุ่มนี้ด้วย ต้องเข้าใจทั้งสองชุด **เวลาเรา
จะฝึกเด็ก ชุดความคิดอันแรก การตัดสินใจคือการศึกษ** ถ้าเด็กนั่งอยู่ใน
ห้อง ฟังเล็กเซอร์ ดูหนัง ทำโน่นนี่ตามครูสั่ง **การศึกษาไม่เกิด เพราะเด็ก
ไม่ได้ตัดสินใจ การศึกษาจะเกิดเมื่อเด็กได้ร่วมตัดสินใจกับเรา** เช่น

กำหนดกติกาด้วยกัน ถอดองค์ความรู้ด้วยกัน สร้างองค์ความรู้ด้วยกัน องค์ความรู้ไม่ได้มาจากครูฝ่ายเดียว **กระบวนการหรือครูเป็นคนที่ร่วมกับเด็ก สร้างองค์ความรู้ขึ้นมา ดังนั้นองค์ความรู้นี้เป็นของเขา ไม่ใช่ของครู เป็นการร่วมกันสร้าง** ตัวอย่างเช่น กิจกรรมตาข่ายไฟฟ้า อันนี้เป็นหลักคิดอันแรก

หลักคิดอันที่สองคือความรักคือการศึกษา ถ้าหากเด็กแข่งขันกัน ต่อสู้กัน อยากชนะคนอื่น อันนี้การศึกษาไม่เกิด การศึกษาจะเกิดเมื่อเขารู้สึกว่าเขาเป็นเพื่อนกัน เขาเป็นมิตรกัน ช่วงสองสามวันนี้ยังอยู่ในระหว่าง**การสร้างกระบวนการให้เกิดชุมชนกัลยาณมิตร ชุมชนที่เห็นเพื่อนมนุษย์เป็นเพื่อน ไม่ใช่เป็นคู่แข่ง**

หลักอันที่สาม เด็กจะต้องมีจังหวะที่จะฝึกฝนตนเอง ที่จะขัดเกลาตัวเอง ถ้าไม่มีจังหวะ จะฝึกฝนตนเอง จะขัดเกลาตัวเอง เราสอนไปให้เหนื่อยตายก็ไม่มีประโยชน์อะไร เขาก็สนุกในค่าย จบแล้วก็จบกันไป สิ่งที่สำคัญมากคือเด็กต้องมีจังหวะที่จะไปปรับปรุงตัวเอง ขัดเกลาตัวเอง บำรุงตัวเองให้องกงามต่อไปหลังจากตรงนี้ ผมว่าเป็นหลักพื้นฐานของหลักคิดที่เวลาเราจะจัดกระบวนการเรียนรู้ เราก็จัดสามสี่ตัวนี้ให้ชัดมาก การที่เด็กจะเกิดจังหวะที่จะฝึกฝนตนเองได้ ต้องทำทุกวันในค่าย เหมือนที่เราภาวนาทุกวัน เราทำกิจกรรมโน่นนี่ ถอดบทเรียนทุกวัน ตรงนี้เป็นการฝึกฝนตนเอง อย่างการทำกิจกรรมดูคลิปสิ่งแวดล้อมแล้วเด็กช่วยกันคิด กิจกรรมอย่างนี้เราทำทุกวัน จังหวะในการ

คิดเป็นส่วนสำคัญของการฝึกฝนตนเอง เพราะฉะนั้นเราถือเรื่องพวกนี้สำคัญมาก และการใคร่ครวญ ตรึกตรองชีวิตตัวเอง ก็เป็นเรื่องสำคัญมากเช่นกัน

ดังนั้น ในแง่หนึ่ง เป็นการกลับมาหาหลักของพุทธศาสนา กัลยาณมิตร โยนิโส มนสิการ ทั้งสองส่วนนี้เป็นปัจจัยที่ขาดไม่ได้สำหรับการศึกษา ถ้าการศึกษาไม่มีสองส่วนนี้จะเรียกว่าเป็นการศึกษาที่แท้จริงไม่ได้ ทั้งหมดนี้**เป็นหลักคิดที่กระบวนการ คนจัดกระบวนการเรียนรู้ต้องคิดให้ชัดมาก**

ที่นั่นนอกจากนั้นแล้ว ทำไมเราต้องมาอยู่ในป่า ทำไมเราไม่เช่าโรงแรม พักสบาย ๆ อยู่อย่างนั้น การเรียนรู้ไม่เหมือนกัน บรรยากาศแบบนี้ สิ่งแวดล้อมแบบนี้ เด็กอยู่กับธรรมชาติ ได้พลังของธรรมชาติ **ดังนั้นเวลาเราจัดกระบวนการเรียนรู้ นอกจากคิดถึงเนื้อหาแล้ว บรรยากาศสำคัญมาก** บรรยากาศแบบนี้ นั่งกับพื้น นั่งเป็นวงกลม แทนที่จะนั่งโต๊ะ มีจออย่างดี มีทุกอย่างเรียบร้อย คนละบรรยากาศ และการนั่งเป็นวงกลม แทนที่จะนั่งเป็นแถวเป็นแนว ก็เป็นการจัดบรรยากาศซึ่งต่างจากบรรยากาศของห้องเรียนทั่วไป ในแง่ที่ทุกคนรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกันและกันมากกว่าเป็นคนที่ได้รับความรู้จากใครหลักพวกนี้ ต้องจับประเด็นพวกนี้ให้ชัด

เวลาเราจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเติบโตลึกซึ้งของมนุษย์ ทุกกลุ่มต่างกันหมด เพราะฉะนั้น เราไม่มีคำตอบที่ตายตัว กระบวนการจะต้องเป็นนักอ่านพลังของกลุ่ม จะเห็นว่าตารางเราเปลี่ยนตลอดเวลา จะเห็นว่า

ทีมเราประชุมทุกวัน จริง ๆ ประชุมทั้งกลางวันและเย็นด้วยซ้ำไป และถ้าเราอ่านแล้วพลังกลุ่มเป็นอย่างไร เราจะปรับตลอดเวลาเพื่อให้เหมาะสมกับกลุ่มนั้น ๆ ไม่ใช่เฉพาะกับเด็กกลุ่มนี้ แต่กับเด็กทุกกลุ่ม เราจะทำแบบนี้ กับผู้ใหญ่ด้วย และไม่ใช้กับคนไทย เราทำงานกับพี่น้องเพื่อนบ้านด้วย ทำงานกับพี่น้องในประเทศจีน พี่น้องในเมืองแถบตะวันตกด้วย **เราใช้กระบวนการเดียวกัน คือกระบวนการของเราต้องปรับให้เหมาะกับคนเรียน** แต่ว่าไม่ทิ้งหลักการพื้นฐานที่เราพูดมาเมื่อกี้ ต้องจับหลักการพื้นฐานให้แน่น ส่วนเครื่องมือต่าง ๆ นี้ปรับเปลี่ยนได้ตลอดเวลา ยกตัวอย่าง ผมมาเห็นเด็กเขาวางบับตีกลอง วางบับตีกลอง อันนี้เป็นทางออกทางหนึ่งของเขา ถ้าใช้การเล่นการแสดงออกของเขา เป็นการเติบโตของเขา เราไม่เคยให้เด็กออกมาเล่นแบบนี้ะครับ เหมือนตอนกลางวัน แต่พอเราเห็นพลังแบบนี้ ต้องใช้อันนี้ เป็นต้นะครับ แล้วจะมีอื่น ๆ อีก อย่างเราเห็นเด็กอย่างนี้บับ ความเป็นผู้นำของเด็กเกิดเมื่อกี้เห็นใช่ไหมครับ พอเราให้เขาได้แสดงดนตรีและเตรียมอุปกรณ์หลายคน เข้ามาแบก เข้ามารับผิดชอบ เข้ามาอะไรแบบนี้ แต่เป็นคนละกลุ่มกับที่ขึ้นมาเล่นกลองนะ อีกแบบหนึ่งนะ

เพราะฉะนั้นเพื่อจะให้เด็กทั้งหมดได้แสดงความเป็นผู้นำ เราต้องมีกิจกรรมที่หลากหลาย มีเครื่องมือที่หลากหลาย และเครื่องมือนี้หาได้ในทุกที่ คิดได้ในทุกที่ จัดให้เหมาะกับสถานการณ์ในทุกที่ได้ ดังนั้นในแง่นี้ **กระบวนการจะต้องเป็นคนที่จะเอื้อต่ออันกับพลังของกลุ่ม และสามารถปรับคลื่น**

พลังของเรากับพลังของกลุ่มให้เข้ากันได้ แล้วเราจะรู้ว่าแบบนี้ต้องทำแบบไหนถึงจะเหมาะกับกลุ่มนี้

ถ้าถามว่าเด็กนอกระบบ ข้อต่างคือ เด็กนอกระบบแบบนี้ ความเป็นผู้นำมากกว่าเด็กเรียน เด็กที่อยู่ในระบบไม่มีความเป็นผู้นำมากเท่านี้ เห็นชัดเจนเด็กพวกนี้พร้อมที่จะลุกขึ้นมาทำโน่นทำนี่ คล่องแคล่วว่องไว การแสดงออกต่าง ๆ ก็ชัดเจนมาก ดังนั้นเขามีความเป็นผู้นำมาก อันนี้เราต้องจัดกิจกรรมให้ท้าทายพอสำหรับเขา กิจกรรมที่ท้าทายเด็กมันจะยากหรือง่ายขึ้นอยู่กับคนเรียนแต่ละกลุ่ม ๆ ด้วย

ตัวอย่างหนึ่งคือปีที่แล้วเราจัดค่ายให้แถว 21 วันเหมือนกัน แถวนี้ ก็เป็นแถวในแง่หนึ่ง แถวนี้ก็เป็นเด็กนอกระบบนะครับ เพราะว่าเขาก็เป็นคนจนที่สุดของคนจนที่มาบวชแถวเพื่อจะมาได้เรียน เราก็ได้เห็นชีวิตแถว เขาต้องจุดธูป ก็พาไปอยู่ป่า แล้วเวลาอยู่ป่าก็อยู่คนเดียว กลางคืนไม่ให้มาคุยกัน อีกคืนหนึ่งให้เดินกลางคืนกลับมาวัดห้าหกกิโลเมตร อย่างนี้เป็นต้น เดินทะเลป่าบ้าง เขารู้สึกท้าทาย อีกอันหนึ่งก็คือแถวห้า ห้าว แปลว่าเขาต้องการการท้าทายที่เหมาะสมกับเขา ไปนอนป่าช้ากัน ก็พาแถวไปนอนป่าช้า ต่างคนต่างอยู่ อะไรแบบนี้ คือสร้างความเป็นผู้นำ ต้องให้เหมาะกับพลังของเขาด้วย ต้องเหมาะกับพลังของเขา ขึ้นอยู่ที่สถานการณ์แต่ละที่ เราต้องจัด ปรับให้เป็นตามความเหมาะสมของตอนนั้น

ทีนี่ที่สำคัญมากก็คือทัศนคติของกระบวนกร กระบวนกรไม่ใช่งาน

อาชีพ กระบวนกรเป็นงานของชีวิต อย่างอ้อย (วารภรณ์ หลวงมณี) เขาผูกพันกับเด็ก โดยเฉพาะเด็กแบบนี้ เขาผูกพัน เขารู้สึกว่าเขาเป็นส่วนหนึ่งของพลังเหล่านี้ เป็นส่วนหนึ่งที่จะโอบอุ้มคนเหล่านี้ ผมพูดชวนเขาไปทำงานที่ได้เงินเยอะกว่านี้เขาไม่สนใจ ผมทำงานหลายประเทศ และชวนเขาไป เขาสนใจ แต่อุทิศตัวให้กับเด็กที่อยู่นอกระบบ คนที่อยู่นอกระบบ ในแง่นี้ ผมถือว่าเขาเป็นหัวหน้า ผมมาช่วยเขาสำหรับงานนี้

สำหรับความคาดหวังต่อเด็กกลุ่มนี้หลังจากค่าย 21 วัน ผมคิดว่าบางคนก็จะค้นพบตัวเอง บางคนจะเริ่มเห็นคุณค่าของตัวเอง สำคัญที่สุดคือเราต้องรู้ว่าไม่ว่าเด็กนอกระบบหรือในระบบ รวมทั้งพวกเราที่นั่งอยู่ในที่นี้ทุกคนด้วย สังคมกดให้พวกเรารู้สึกว่าพวกเราเป็นคนไม่ดี คนใช้ไม่ได้ คนเก่งไม่พอ เขารวยเป็นพันล้าน รู้สึกว่ารวยไม่พอ มีเงินเป็นร้อยล้านก็คิดว่ายังรวยไม่พอ อันนี้คือสังคมทำ หน้าตาใช้ได้ ก็รู้สึกว่าสวยไม่พอ เพราะว่าไม่ขาวเหมือนนางแบบที่โฆษณาอยู่ในโทรทัศน์ สังคมทั้งหมดสอนให้คนดัดจริตและรู้สึกว่าตัวเองดีไม่พอตลอดเวลา ผมก็นึกว่าเป็นเฉพาะคนไทย ผมไปอยู่อังกฤษ คนอังกฤษก็เป็นแบบนี้ รู้สึกว่าตัวเองดีไม่พอ เป็นประเด็นพื้นฐานของมนุษย์สมัยใหม่ เขาเรียกเป็นภาษาวិชาการว่าความแปลกแยก มนุษย์แปลกแยกกับตัวเอง รู้สึกว่าตัวเองไม่มีคุณค่า เพราะฉะนั้นถ้า 21 วันนี้มีเด็กสักห้าคนหรือสิบคนรู้สึกว่าชีวิตเรามีค่า ผมคิดว่าประสบความสำเร็จแล้ว ไม่ง่ายครับ เพราะว่า

ระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมือง ระบบวัฒนธรรมทั้งหมด กดให้คนไม่มีค่า เพราะอะไร ถ้าคุณรู้สึกมีค่าในตัวคุณเอง คุณไม่ต้องซื้อมือถือใหม่ มือถือยังใช้ได้ คุณไม่ต้องซื้อใหม่ คุณรู้สึกไม่มีค่าเพราะคุณต้องมีโทรศัพท์รุ่นล่าสุด มีไอแพดรุ่นล่าสุด ต้องมีรถยนต์แบบนี้ ทั้งหมดนี้เพราะความแปลกแยกพื้นฐานกับตัวเอง ไม่เห็นคุณค่าของตัวเอง **เพราะฉะนั้นงานของเรา ให้เด็กค้นพบคุณค่าที่แท้จริงของตัวเอง เกิดความเคารพตัวเองเป็นพื้นฐาน การเคารพตัวเอง ภาษาโบราณก็คือ Hero การเคารพตัวเองเป็นฐานของคุณธรรมทุกอย่าง**

ผมไม่ถือว่าเด็กเหล่านี้เป็นปัญหา เด็กเหล่านี้เป็นเหยื่อของสังคมครับ เป็นเหยื่อของสังคม ระบบปัจจุบันนี้ เกิดจากอะไร เกิดจากสังคมที่แข่งขันกัน พวกนี้เป็นพวกแพ้แล้วถูกคัดออก ระบบสังคมแข่งขันกัน เพื่อจะได้ยัดขึ้นไปข้างบน เราแข่งขันกัน ในที่สุด เพื่ออะไร เรากำลังทำงานกับกลุ่มนี้ **คือกลุ่มที่ถูกคัดออก ถูกถีบออกมาจากระบบ เขาเป็นส่วนที่อยู่ล่างสุดของสังคม แต่เขาเป็นคนมีค่า และมีความหมาย เราต้องทำให้เขาเห็นว่าเขามีค่า และมีความหมาย** ในห้าสิบคน ถ้าห้าคนเห็นอันนี้ ผมคิดว่าประสบความสำเร็จครับ

แต่งงานนี้ถ้าจะทำจริงจึงต้องทำต่อเนื่อง การที่จะพุงความรู้สึกว่าตัวเองมีคุณค่า จะต้องติดตามด้วยกิจกรรมอื่น ๆ อีก **ถ้าการฝึกฝนตัวเองได้ผลหลายคนก็จะฝึกฝนตัวเอง สิ่งสำคัญที่สุดคือกัลยาณมิตร** ถ้าเด็กเขารู้สึก

ฟังไปแล้ว เด็กชนบทแต่ก่อน เรามีชุมชนซึ่งมีคุณค่าที่ส่งเสริมความเป็น
มนุษย์หล่อหลอมขึ้นมาพร้อมกับครอบครัว ตอนนี้ชุมชนก็ล่มสลาย
ครอบครัวก็พัง ถ้าเราไม่มีสองสถาบันนี้ ยากมากที่จะดูแลเด็กแบบนี้ แม่เรา
จะมาจัดค่าย 21 วันก็ครั้งก็ตาม ถ้ากลับไปเขาไม่มีชุมชนรองรับ ไม่มีครอบครัว
รองรับ จะยากมาก

ยกตัวอย่างครอบครัวฟังหลายอย่างไร สมัยก่อนนี้ อยู่กันสองสามชั่วคนใน
ครอบครัวเดียวกัน อยู่กันแล้วก็ดูแลกัน ตอนนี้นั่นส่วนใหญ่เด็กก็โตมากับปู่ย่าหรือ
ตายาย พ่อแม่ก็แยกกันไปทำมาหากินที่นั่นที่นี้ ต่างคนต่างไป เมื่อเราไปทำงาน
โรงงานที่นั่น โรงงานที่นี้ ไปเจอคนใหม่ก็รักกัน ก็แต่งงานกันใหม่ ลูกก็ไม่มีคนดู
ผมเจอคุณยายหลายคนที่ต้องเลี้ยงหลานสี่ห้าคน คนละพ่อทั้งหมดเลย นี่
แปลว่าครอบครัวเราล่มสลาย แล้วคุณย่า คุณยาย คุณตา เป็นคนดี แต่อยู่ใน
ระบบสังคมอีกแบบหนึ่ง แบบโบราณ ลูกหลานอยู่กับโทรศัพท์มือถือ อยู่กับอีก
ชุดความคิดหนึ่ง เรื่องราวคนละแบบ และการสื่อสารก็เป็นไปไม่ได้ ไม่รู้จักกัน
เลยครับ คนเฒ่าคนแก่กับเด็กที่อยู่ด้วยกัน เพราะฉะนั้นเด็กเวลาโตมา ถ้าไม่มี
ความมั่นคงในชีวิต ในทางจิตใจ ยากมากที่เขาจะประคองใจ เพื่อจะดำรงชีวิต
อย่างมีศักดิ์ศรีได้ เพราะอะไรเพราะมีสิ่งที่มาชักชวน เกมทั้งหลาย มือถือ
ทั้งหลาย เต็มไปด้วยคลิปโป๊ เรื่องพวกนี้มันเต็มไปหมดในมือถือ สื่อต่างๆ คือ
ระบบสังคมทั้งสังคม เราทำร้ายเด็ก ดังนั้นการที่เราจะมาช่วยแบบนี้ เราช่วยเท่าที่

เราทำได้ ช่วยเท่าที่กำลังเรามี แต่ถ้าจะแก้ปัญหอย่างจริงจัง ต้องแก้ทั้ง
ระบบ ผมอยากฝากอันนี้ไว้กับท่านทั้งหลายที่มีอำนาจวาสนาครับ

และเราจะอยู่อย่างไรกับสังคมแบบนี้อาจารย์ประชาได้ทิ้งท้ายไว้อย่างน่าสนใจ
ผมว่าถ้าเราจะอยู่แบบมีศักดิ์ศรีของความเป็นคน ผมเองกลับมาหา
พระพุทธเจ้า เราต้องอยู่แบบทวนกระแสให้ได้ เราต้องไม่อยู่ตามกระแส
เพราะกระแสปัจจุบันเป็นกระแสมิชฌาติฐิ เป็นกระแสที่ทำให้คนเราเป็นทุกข์
เพราะฉะนั้นเราจะฝันได้มากน้อยแค่ไหน อยู่ที่เราสั่งสมบารมีของเรา เราฝึกฝน
ตัวเองได้มากน้อยแค่ไหน ฝึกอย่างไร เราไม่มีรถโก้ ๆ แต่รถของเรายังใช้ได้ เรา
ไม่ต้องซื้อใหม่ มือถือเรายังใช้ได้ ไม่ต้องซื้อใหม่ อย่างนี้เป็นต้น เสือธรรมดา เสือ
ทอชาวบ้าน ก็ใช้ได้ เทห์ด้วย ไม่ต้องซื้อใหม่ เราไม่จำเป็นต้องใช้ของมีแบรนด์
ต่างๆ แล้วชีวิตเราจะมีความสุข สังคมให้ความสำคัญผิด ให้ความสำคัญกับ
ความสำเร็จ แล้วนิยามความสำเร็จก็คือมีเงินเยอะ ๆ มีอำนาจเยอะ ๆ มีชื่อเสียง
เยอะ ๆ อันนี้ผิด สิ่งสำคัญที่สุดของมนุษย์คือความสัมพันธ์ เราอยู่กับพ่อแม่ด้วย
ความรัก อยู่กับภรรยาด้วยความรัก อยู่กับลูกด้วยความรัก อันนี้สำคัญว่า
เพราะฉะนั้นถ้าเราจะอยู่ในสังคมแบบนี้ต้องไม่ตามกระแส ต้องเห็นว่าอะไรเป็น
คุณค่าสำคัญ เวลาสำหรับการภาวนา คุยกับตัวเอง รู้จักตัวเอง สำคัญกว่าเวลา
ไปดูโทรทัศน์ สำคัญกว่าการไปดูยูทูป เราต้องคิดชัดว่าเราอยู่ในสังคมมิชฌาติฐิ
แล้วเราจะไม่ตามกระแสเขา เราทำอย่างไร ต้องค่อยๆ สั่งสมบารมีไป#